

*Алла Татаренко,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Нам було по дорозі

Аделаїду Костянтинівну Смольську я вперше побачила в Белграді, а всі мої подальші зустрічі з нею були пов'язані з подорожами потягом № 15, який віз нас до „Білого міста”. Отож і ці короткі нотатки матимуть присмак белградської духмяної кави і чаю, який розносять пасажирам провідники вагону „Київ-Белград”.

Потрапивши вперше на міжнародну наукову зустріч славістів у дні Вука Караджича, що їх організовує щорічно Міжнародний славістичний центр на філологічному факультеті Белградського університету, я була зачарована атмосферою тепла і приязні, яка там панувала. Не знаючи нікого з відомих вчених, які поволі збиралися на пленарне засідання у просторій аудиторії № 11 (якщо не вважати знайомством студювання їхніх творів і впізнавання за фотографіями у монографіях), я мала можливість спостерігати зі сторони за неприхованими виявами радості при зустрічі з колегами. Враження, ніби потрапила на свято якоїсь великої родини, створювалося сердечністю, з якою метри сербської філології вітали своїх колег. У такий радісний момент я і побачила вперше Аделаїду Костянтинівну: з сонячною усмішкою, в обіймах колег-славістів. Такою вона і залишилася у моїй пам'яті. А друзів у професора Смольської було в Сербії чимало... Про них я почула згодом багато теплих слів від Аделаїди Костянтинівни, адже сталося так, що кілька разів я мала приємність подорожувати разом із нею. І приводом для поїздки була саме ця міжнародна зустріч славістів, яку учасники називають скорочено: МСЦ. Позаяк з Одеси прямого потяга

до Белграда немає, професор вранці приїздила до Львова, а ввечері продовжувала свою подорож.

Багатогодинна поїздка з пересадкою – нелегке випробування і для молодшої людини, але Аделаїда Костянтинівна не зважала на втому. Вона їхала туди, де на неї чекають друзі, до міста, з яким її пов'язують теплі спогади, на науковий форум, де очікують її доповіді. Коли після бомбардування НАТО 1999 року багато хто взагалі не наважувався їхати до Сербії, професор ні на мить не завагалася. Не зупинило її і те, що поїзд курсував лише до Нового Саду – бомби зруйнували у цьому місті всі мости, в тому числі залізничний. Уже в потязі вона довідалася від мене, що існує шанс доїхати до Белграда автомобілем. Шанс цей, однак, був не зовсім певним... Річ у тім, що мене запропонував зустріти у Новому Саді і відвезти до столиці новосадський підприємець, з яким я познайомилася у Львові.

У нього була в нашому місті окрема програма, тож ми познайомилися... за кілька хвилин до від'їзду делегації. Цього часу, однак, вистачило на обмін візитками. Час від часу ми спілкувалися телефоном, але впевненості, що я його впізнаю на пероні, у мене не було. Аделаїда Костянтинівна мене кілька разів запитувала, чи точно прийде мій знайомий, і я висловлювала переконання, що саме так і буде. Свій сумнів щодо моменту впізнавання (а якщо він і мене так „добре” запам'ятав?) воліла не артикулювати. Звичайно, не обійшлося без пригод. Поїзд, як з ним найчастіше й буває, спізнився, підприємець пішов відпочити до кав'ярні... Але коли він нарешті з'явився на спорожнілому пероні, проблем із впізнаванням у нього бути не могло – крім нас з Аделаїдою Костянтинівною, там нікого не було. Потім він нас повіз показати місто, що постраждало від бомб, зламане „крило” мосту Свободи, те, що колись було Жежелевим мостом. Але побачили ми і новий, понтонний міст, який поставав просто у нас на очах. Роботи точилися і о дев'ятій годині вечора.

Місто жило і загоювало свої рани. Напевно, не помилюся, коли скажу, що в очах Аделаїди Костянтинівни я побачила гордість за народ, який вона щиро любила. А коли ми приїхали до Белграда, напилися з нашим другом кави у готелі „Топлице” (тепер „Ройял”), подякували йому за допомогу і помахали на прощання, вона сказала: „А Ви помітили, які у нього добрі очі?” Добра людина, професорка шукала цю рису в інших.

Під час подорожей ми багато говорили. Так вже, напевно, повелося, що у потязі людина згадує багато цікавих історій і вислуховує чимало чужих спогадів. Говорили про різне. Про минуле й сьогодні, про плани на майбутнє, про Одесу і Львів, про Белград і Новий Сад. Згадували спільних знайомих і колег, конференції і літні школи... Незмінним був, однак, позитивний заряд розмови. Про що б не розповідала Аделаїда Костянтинівна, вона говорила про людей *добре*. Дискурс, який домінував у наших дорожніх розмовах, хтось би, напевно, охарактеризував як „жіночий”. Хоча я, може, й помиляюся, гадаючи, що чоловіки говорять лише про серйозні речі і не згадують, наприклад, про белградські магазини із гарним взуттям після розмови про граматику сербської мови... У наших бесідах під стукіт коліс легко перепліталися наукові і життєві теми. Адже для професора Смольської наука була невід’ємною частиною життя. Вона дуже любила свою справу, віддавала їй свої сили й енергію. Вона нею *жила*.

Із теплотою розповідала Аделаїда Костянтинівна про сербських і українських колег, згадувала про своє життя у Белграді, охоче ділилася задумами. Почуття гумору надавало особливого шарму навіть маленьким оповідним „шкіцям” і створювало підґрунтя для нових історій. Пригадую, як у одній з цих подорожей, уже в Угорщині, з’ясувалося, що вона не має посольської сербської візи. У професорки в паспорті був лише штамп „Дозволений виїзд до СРЮ”

(здається, це був період, коли країна називалася саме так). У Суботиці зайшов до нас у купе прикордонник, попросив показати паспорти. Довго гортав паспорт Аделаїди Костянтинівни, а потім запитав: „А де ж віза?” „Ось вона”, – вельми переконливо сказала професорка. „Оце?” – перепитав прикордонник. „Так”, – гордо проказала вона і посміхнулася. „Ну й ну, – сказав, хитаючи головою, офіцер. – Чого тільки у людей не буває”. Посміхнувся у відповідь і вже не сумнівався у „релевантності” пред’явленої візи.

Мені не раз доводилося чути, з яким захватом розповідали колеги з Сербії про перебування в Одесі, головним натхненником якого була професорка. Тому для колег з Белграда і Нового Саду, які не були у складі тої щасливої делегації, Одеса була містом напівказковим, містом з захопленої розповіді, містом, куди обов’язково треба потрапити. Остання телефонна розмова з Аделаїдою Костянтинівною була пов’язана саме з ефектом таких спогадів. Професор університету у Новому Саді, відомий письменник Сава Дам’янов, збираючись до Львова, просив організувати йому бодай коротку поїздку до Одеси. Я, звичайно ж, зателефонувала до професора Смольської. Аделаїда Костянтинівна підтримала ідею, домовилися, що деталі уточнимо у наступній розмові. На жаль, наступної не було.

Для мене і для всіх, хто на життєвій дорозі зустрівся з Аделаїдою Костянтинівною Смольською, вона була прикладом людини неугасимої енергії, відданості улюбленій справі, зразком справжнього науковця, який поєднує глибокі знання із вмінням і бажанням дарувати їх іншим. Небагато часу довелося мені спілкуватися із цією дивовижною жінкою, та я вдячна долі, що нам було *по дорозі*.